

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ

Оксана Іваненко

ВНЕСОК УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА У РОЗВИТОК МІЖСЛОВ'ЯНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

(друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)

У статті на основі матеріалів періодики, документів Державного архіву міста Києва, Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Центрального державного історичного архіву України м. Києва висвітлено значення наукової, педагогічної, громадської діяльності вчених Університету Св. Володимира для розвитку культурної співпраці між слов'янськими народами в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Досліджено зв'язки Київського університету з болгарськими, чеськими, словацькими, сербськими, хорватськими науковими установами, вченими та громадськими діячами.

Ключові слова: *університет, зв'язки, наука, освіта, слов'янські народи, наукова кореспонденція, міжнародні форуми, науковий обмін.*

Національне відродження слов'янських народів, виплекане на ґрунті ідеології Великої французької революції 1789 р. та Романтизму, супроводжувалося поглибленням інтересу до вивчення історії, фольклору, етнографії, національних мов і літератур, зрештою – розквітом науки, освіти, мистецтва і багатосторонніх традицій міжслов'янських зв'язків. На теренах України ідеї загальнослов'янської єдності втілювалися у діяльності декабристської організації «Товариство об'єднаних слов'ян», Кирило-Мефодіївського братства, творчості вітчизняних громадсько-культурних діячів. М.П. Драгоманов у праці «До чого доводились?» (Женева, 1878), що швидко здобула популярність і перевидавалася у Петербурзі (1878) й Парижі (1906), закликав до створення загальнослов'янської радикальної партії на засадах єдності православних і католиків, урегулювання територіальних проблем у відносинах поляків і русинів (українців), чехів і словаків, сербів і хорватів, сербів і болгар і налагодження співпраці з аналогічними партіями сусідніх неслов'янських народів – румунів, греків, албанців, італійців, німців, угорців¹. Поглибленню міжслов'янських зв'язків сприяла науково-дослідницька, педагогічна, громадська діяльність учених Університету Св. Володимира, що знаходила висвітлення у працях вітчизняних авторів з історії славистики й міжнародної співпраці навчальних

закладів Російської імперії². Натомість наявна джерельна база, зокрема матеріали періодики, документи Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Державного архіву міста Кисва, Центрального державного історичного архіву (м. Київ), дає можливість доповнити існуючі в історичній науці уявлення щодо розглядуваної теми.

У контексті реалізації ідей імперського панславізму, як однієї з підвалин зовнішньої політики Росії, створювалися сприятливі умови для навчання в університетах імперії молоді із зарубіжних слов'янських країн, і міністерству народної освіти асигнувалися відповідні кошти з Державного казначейства. Марк Ветеров, який, починаючи з 1859 р. навчався у Київській духовній семінарії, у листі від 12 (24) вересня 1861 р. просив російського імператора підтримати його прагнення здобути освіту в Університеті Св. Володимира і створити людину, яка не тільки серцем, а й розумом усвідомлюватиме й цінуватиме прихильність Олександра II до Болгарії. Двоє інших семінаристів Георгій Стаменов і Дмитрій Петров у клопотанні аналогічного змісту від 19 вересня (1 жовтня) 1861 р. зверталися до царя як до «батька і покровителя задунайських слов'ян». Відповідно, 1862 року керівництвом Київського навчального округу було прийняте рішення про допуск до лекцій в Університеті Св. Володимира і призначення стипендій у 200 руб. сріблом на рік чотирьом вихованцям Київської духовної семінарії: Марку Ветерову з Городеца в Болгарії, Симеону Тепавському з Врачанської єпархії в Болгарії, Георгію Стаменову й Дмитрію Петрову з Македонії, а також Мілошу Мілаєвічу, що здобув середню освіту в Болгарії³.

Інтересам зовнішньої політики царського уряду щодо поширення впливу Російської імперії на територію Центрально-Східної Європи і Балкан цілком відповідали панславістські ідеї, викладені екстраординарним професором кафедри історії та літератури слов'янських нарід Василем Яковичем Яроцьким в опублікованому на сторінках «Университетских известий» звіті про подорож слов'янськими країнами (1862–1863). Упродовж свого відрядження основну увагу він приділив вивченню становища слов'ян у межах Австрійської монархії й дійшов висновку, що чехи, моравани, словенці й частково поляки потерпали від германізації, русини (українці) Галичини страждали від гноблення з боку поляків, а північно-східної Угорщини – від мадяризації, словаки зазнавали культурно-мовних утисків від чехів та угорців, а найбільшою серед слов'янських народів «національною свободою» користувалися хорвати. Водночас київський учений зазначив такі важливі в історії слов'янства явища, як діяльність заснованої в Пешті Й. Хаджичем Сербської Матиці (1826), створення 1862 року Словацької Матиці та особливо – піднесення культурно-освітнього руху в Празі, Брні й інших чеських і моравських містах. Інтелектуальна еліта Чехії

об'єднувалася в клуби, так звані «бесіди», які влаштовували музичні концерти, бали, заміські народні гуляння⁴. Популяризації слов'янської культури сприяли численні чеські співочі товариства, адже в організованих ними святкових заходах брали участь десятки тисяч людей. За словами Яроцького, чеський театр у Празі «був покликаний підживлювати національний дух», вільно розвивалася чеськомовна періодика, національні культурні установи. У Празі учений познайомився з Ф. Палацьким – засновником Чеської Матиці (1830), автором праці «Історія чеського народу Чехії і Моравії», що сприяла піднесенню національної самосвідомості чехів, і Л. Рігером, який керував роботою з укладення славистичного енциклопедичного видання «Nausny Slovník». Особливий інтерес для київського професора становили результати досліджень у галузі слов'янської філології директора архіву Празької ратуші, видавця народних пісень пана Ербена та його помічника, укладача чесько-німецького й німецько-чеського словників Й. Ранка; фахівця з порівняльного мовознавства, словака за походженням пана Гаттали; автора присвяченої чеському синтаксису праці «Skladba českého jazyka» пана Зигмунда; дослідника історії чеської мови і літератури пана Шембери; відомого поета й викладача російської мови Празького технологічного інституту пана Ежбери. У Брні Яроцький спілкувався зі слов'янськими депутатами моравського сейму та автором студії «Kniha pro každého Moravana» паном Брандлем. Подорожуючи монастирями Чехії, київський славист познайомився з видавцем моравського фольклору паном Сушилем, літератором паном Кляцелем, відомим у західних слов'ян композитором паном Кржижковським.

Перебуваючи в Австрійській монархії, Яроцький також цікавився проблемами національно-культурного розвитку словаків. Він відзначив видання Я. Францисци газети «Pest-Budinske Vedomosti» та публікацію католицьким священиком Й. Вікторином словацької граматики німецькою мовою (1862). Особливо учений пишався знайомством з А.І. Добрянським – відомим публіцистом і проросійським політичним діячем, намісником «Руського дистрикту» з центром в Ужгороді (1849–1860): «Так само я мав за честь познайомитися в Будині з представником Угорських Русинів у цей час, магнатом Адольфом Івановичем Добрянським, який, без сумніву, будучи ще не старим, зі своєю енергією, розумом та любов'ю до своїх Русинів, які втім інакше не хочуть називатися, як Росіянами, очевидно ще часто подарує нагоду чути про себе»⁵.

У Відні Яроцький зустрівся з видатним славистом, основоположником сербської літературної мови В.С. Караджичем та одним із зачинателів порівняльно-історичного вивчення граматики слов'янських мов Ф. Міклошичем. Відвідавши Люблянську вищу гімназію та реальну школу, київський

учений ознайомився зі станом розвитку словенської філології. Він відзначив діяльність заснованої 1839 року Іллірійської Матиці, познайомився з головою Товариства історії та старожитностей південнослов'янських І. Кукулевичем-Сакчинським, відомим громадським діячем, дослідником і популяризатором хорватської культури А. Мажураничем, літератором В. Бабукичем, а також відвідав публічні лекції з хорватської мови пана Вебера – послідовника В.С. Караджича. Подорожуючи Сербським князівством, Яроцький побував у Белградському ліцеї, ознайомився з діяльністю Товариства сербської словесності (Друштво србске словесности). Він також здійснив узагальнюючий огляд новинок сербської й серболужицької літератури.

Олександр Олександрович Котляревський був обраний на посаду ординарного професора кафедри слов'янської філології Київського університету (1874), будучи вже відомим у слов'янських країнах ученим. 1872 року він вирушив у закордонне відрядження з метою підготовки докторської дисертації, опублікованої 1874 року в Празі під назвою «Древности юридического быта балтийских славян. Опыт сравнительного изучения славянского права». Котляревський фінансово підтримував будівництво національного театру в Празі й надавав матеріальну допомогу незаможним словакам для здобуття ними освіти у празьких навчальних закладах⁶. Наукові заслуги вченого були відзначені обранням його членом-кореспондентом Королівського Чеського товариства (1875).

Ознайомлення з новітніми досягненнями чеських науковців у галузі права було одним із завдань закордонного відрядження 1877 – 1878 рр. доцента кафедри поліцейського права Івана Трофимовича Тарасова. Протягом тижня він слухав лекції у Празькому університеті, спілкувався з визначним фахівцем у галузі цивільного права професором Рандою, брав участь у семінарських заняттях під керівництвом професора Іонака. В Ерлангенському університеті Тарасов відвідував лекції з фінансового і поліцейського права колишнього викладача Празького університету професора Маковічки. З огляду на те, що вчений читав лекції «надзвичайно захоплююче, ледь не з юнацьким запалом», не користуючися жодними записами, Тарасова здивувала практично порожня аудиторія⁷. На його думку, такий незначний університет, як Ерлангенський, не відповідав фаховому рівню Маковічки, який накликав на себе гнів австрійських властей через участь у революційних подіях у Чехії 1848–1849 рр.

Викладачі Університету Св. Володимира виявляли солідарність із зарубіжними слов'янськими народами у найтяжчі періоди їх історії, зокрема під час сербсько-турецької війни (1876–77), коли до Сербії 1876 року вирушив Київський польовий лазарет, очолюваний доцентом кафедри хірургії Олександром Степановичем Яценком⁸.

Київський університет брав участь у забезпеченні новими книжками фондів культурно-освітніх закладів Балкан. 1879 року за посередництва Одеського болгарського настоятельства до ректора М.Х. Бунге звернувся директор Болгарської народної бібліотеки Г. Кирков з проханням про надання «Университетских известий» та інших видань університету. Подарувати болгарському читачеві свої праці зголосилися вчені: О.В. Романович-Славатинський – «Жизнь и деятельность Н.Д. Иванишева», «Пособие для изучения русского Государственного Права»; О.П. Матвеев – «Руководство к повивальному искусству»; С.С. Гогоцький – «Философский лексикон», «Философский словарь», «Критическое обозрение на сочинение «Немецкая психология», «Философия XVII и XVIII в.», «Критическое обозрение учения Римской церкви», «Речь при открытии высших женских курсов», «Краткое обозрение педагогики»; Ф.Я. Фортинський – «Научно-историческая деятельность Георга Вайца», «Новые открытия в области истории ордена Тамплиеров», «Критико-библиографический отдел 1873 – 1874, 1875 – 1876 и 1877», «Причины распада монархии Карла Великого», «Развитие Папской власти», «Приморские вендские города и их влияние на образование Ганзейского союза до 1370 г.», «Титмар Мерзебургский и его хроника»⁹.

Висловлюючи подяку Університету Св. Володимира за допомогу в поповненні фондів Болгарської народної бібліотеки, Кирков зауважував: «При цьому вважаю за обов'язок від імені Болгарської Народної Бібліотеки душевно подякувати поважним дарувальникам за їх інтелігентне приношення і, взагалі, за те співчуття, з яким вони відгукнулися на запрошення Бібліотеки за посередництва Болгарського Настоятельства в Одесі.

Ми, болгари, дуже раді цьому інтелігентному подарунку, і просвітницька участь російської людини в такій святій справі тим більше радує нас, що за вкрай розладженого стану наших шкіл, позбавлених під час облаштування краю майже всього освітянського персоналу, Болгарська Народна Бібліотека є якби випадковим розсадником освіти для всіх поколінь столичного населення, так само, як і для всіх депутатів Народних Законодавчих Зборів»¹⁰.

Згідно зі статутом 1863 р. в університетах Російської імперії запроваджувалася нова кафедра – історії слов'янських законодавств, але реалізація цього нововведення гальмувалася через відсутність вітчизняних фахівців. Через це ординарний професор кафедри історії російського права Михайло Флегонтович Владимирський-Буданов у 1880-1881 рр. здійснив закордонне відрядження з метою пошуку та опрацювання джерел і відсутньої в Росії наукової літератури для розробки лекційних курсів зі слов'янського права. Якщо в польському і чеському правознавстві ця

проблематика активно досліджувалася, то почерпнути ґрунтовну інформацію з історії хорватського законодавства можна було лише в архівах. Відповідно, основну увагу вчений приділив науково-пошуковій роботі у Загребі. З дозволу президента Югослов'янської Академії наук і мистецтв Владимирський-Буданов надрукував на сторінках «Журнала Министерства Народного Просвещения» тексти законів Кастви та Вепринця. У підготовці цієї публікації, зокрема тлумаченні термінів, запозичених із давньоіталійської та давньонімецької мов, узяв участь Ф. Міклошич. Створенню сприятливих умов для дослідницької діяльності київського вченого у Загребі сприяв президент Югослов'янської Академії наук і мистецтв Фр. Рачкій та її архіваріус Я.І. Ганель¹¹.

Збагаченню європейської історичної науки сприяли міжнародні зв'язки видатного славіста, заслуженого професора Університету Св. Володимира Тимофій Дмитровича Флоринського. Два роки поспіль, 1882 р. і 1883 р., перебуваючи на посаді доцента кафедри слов'янської філології, він улітку подорожував болгарськими, хорватськими, сербськими й моравськими землями, північно-західною Угорщиною і Галичиною¹². Матеріали для своїх досліджень учений збирав також і під час відрядження 1886 року до південно- та західнослов'янських країн. У листі до М.П. Дашкевича з Праги від 15 (27) серпня 1886 р. Флоринський виклав свої враження щодо гостинності чехів, з якими він спілкувався під час відвідин сільського храмового свята, зауваживши, що «Чехи у провінції значно кращі за Чехів Празьких»¹³. Історико-філологічний факультет підтримав клопотання Флоринського від 16(28) грудня 1897 р. щодо відрядження його протягом літнього вакаційного часу 1898 року до Болгарії, Македонії, Боснії й Герцеговини з метою збирання рукописних матеріалів для рефератів, внесених до програми XI Археологічного з'їзду в Києві¹⁴. 1898 року Тимофій Дмитрович представляв Київський університет на святкуванні у Празі 100-ї річниці від дня народження Ф. Палацького¹⁵. 1910 року Університет Св. Володимира отримав запрошення від болгарського Слов'янського благодійного товариства взяти участь у Слов'янському з'їзді (червень 1910 р., Софія), мета якого полягала у пропаганді ідеї загальнослов'янського єднання. Він присвячувався обговоренню проблем сучасного стану південнослов'янських держав, міжслов'янських культурних та економічних зв'язків тощо. Київський університет на цьому міжнародному форумі представляв Флоринський¹⁶.

Тимофій Дмитрович як в.о. ректора Університету Св. Володимира брав активну участь у розробці програми візиту до Києва влітку 1914 р. членів Клубу студентської молоді в Софії. Вона передбачала покладення екскурсантами вінка до пам'ятника Олександрю II та поклоніння лаврським іконам, відвідання Університету Св. Володимира, Політехнічного інституту,

Педагогічного музею, Імператорської Олександрівської гімназії, Київської духовної академії, Терещенківського училища, а також прогулянку Дніпром на пароплаві та відпочинок у Купецькому саду¹⁷.

Свідченням загального визнання наукових заслуг Флоринського у слов'янських країнах є урочисті письмові привітання на його адресу, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. В одному з них чеські вчені В. Томса, К. Ріттер, К. Дуда та ін. (1883) звертаються до нього як до нового апостола слов'янської любові, який засвідчує, що слов'янська думка породила нових воїнів, натхнених духом великих П.Й. Шафарика та І.І. Срезневського¹⁸. Болгарська молодь, яка навчалася у Києві на початку ХХ ст., в адресі з нагоди 25-ліття наукової діяльності Флоринського привітала його як представника плеяди вчених, які увічнили свої імена в історії слов'янського мовознавства¹⁹. У переддень Першої світової війни, вітаючи Тимофія Дмитровича з 35-літнім ювілеєм наукової діяльності, представники болгарського земляцтва Києва відзначили його заслуги в науковому обґрунтуванні прагнення болгар до реалізації свого національного ідеалу (квітень 1914)²⁰.

Як свідчить послужний список Флоринського, він був обраний членом-кореспондентом Югослов'янської Академії наук і мистецтв у Загребі (1890), Королівського Чеського Товариства наук у Празі (1891), Сербської Королівської Академії (1897), членом Чеської Академії Імператора Франца Іосифа (1898), почесним членом Слов'янського Благодійного Товариства в Болгарії (1904), а також нагороджений королем сербським орденом Св. Савви другого (1892) та першого (1910) ступенів, князем чорногорським – орденом Даниїла першого ступеня (1896)²¹.

Неодноразово подорожував Чехією Андронік Іоаникійович Степович, який 1895 року обійняв посаду приват-доцента слов'янської філології. У витягах з подорожніх нотаток, опублікованих на сторінках газети «Киевское слово» впродовж 1889–1890 рр., він розповів про діяльність у Празі «Російського гуртка» за участі кількох росіян і десятків чехів – представників різних соціальних верств, які спілкувалися між собою виключно російською, робили доповіді на літературні теми, організовували театральні постановки, виконували музичні твори. «Російський Гурток» передплачував і популяризував у Чехії різноманітні періодичні видання Російської імперії – «Вестник Европы», «Русская Мысль», «Исторический Вестник», «Русская Старина» тощо. «Засідання гуртка, – зазначав Степович, – завжди веселі й невимушені, хоча, як говорять, не можна сказати, щоб читання завжди були на висоті сучасних вимог у цій справі... Проте, деякі з читань глибоко запам'яталися членам гуртка, наприклад, читання про нові російські здобутки в Середній Азії, здійснене одним російським мандрівником»²². Одночасно студентська молодь Праги гуртувалася навколо

товариства «Славія», що на професійному рівні організовувало курси вивчення російської та інших слов'янських мов. Становлять інтерес особисті враження Степовича щодо бурхливого мистецького життя Праги, загальнонародного захоплення чехів творчістю П. Чайковського, рівня постановок опер російських композиторів на празькій сцені, діяльності російської православної церкви у Празі²³. Відвідавши у празькому музеї «Промисловий» виставку словацької вишивки, Андронік Іоаникійович дійшов висновку щодо її подібності до «південноросійських візерунків».

Кореспонденція вченого є свідченням розмаїття його співпраці з науковими й громадськими діячами Центральної Європи і Балкан, зокрема відомим своїми дослідженнями з історії сербської православної церкви архімандритом Н. Андричем²⁴; чеським правознавцем, дослідником історії права слов'ян, професором Празького університету К. Кадлецом²⁵; чеським мандрівником П. Дурдіком, що за час свого 10-літнього перебування у Російській імперії встигнув розчаруватися у слов'янофільстві й захопитися російською літературою²⁶. Свідченням інтересу з боку зарубіжних політичних діячів до діяльності Степовича на ниві популяризації ідей загальнослов'янського єднання є адресоване йому привітання з нагоди 25-ліття діяльності Київського слов'янського благодійного товариства від члена сербської Державної ради П. Сретьковича (1894)²⁷.

Важливою складовою міжнародних зв'язків Степовича стало налагодження ним книгообміну із зарубіжними слов'янськими колегами. За його посередництва чеський етнограф, фольклорист, історик культури, засновник журналу «Česky lid» З. Ченек 1892 року передав до редакції «Київської старовини» свою працю «Історія культури, її виникнення, розвиток та бібліографія»²⁸. У вересні 1892 р. бенедиктинець А. Врзал, який досліджував історію російської літератури, звернувся до Степовича з проханням позичити на чотири тижні книгу О.Д. Галахова «История русской словесности древней и новой»²⁹. Андронік Іоаникійович надсилав власні праці до Югослов'янської Академії наук, яка 1899 року висловила йому письмову подяку за книгу «Очерки истории сербохорватской литературы» (Київ, 1899)³⁰. У лютому 1907 р. міністерство народної освіти Болгарії надало йому один примірник першої книги «Български Старини»³¹. Науковою літературою і власними критичними зауваженнями Степович обмінювався також із болгарським поетом, прозаїком і драматургом І. Вазовим, який визнав його розуміння ідейного змісту своєї збірки «Слівніца» (1886), пов'язаної з подіями сербо-болгарської війни 1885 року, «особливо правильним та вірним»³². 21 серпня (2 вересня) 1894 р. Вазов повідомив Степовича про надсилання йому свого роману «Під ігом» (1889-1890), присвяченого боротьбі болгарського народу проти османського панування³³. У листі від 27 вересня (9 жовтня) 1894 р. він просив уточнити

дату святкування 25-літнього ювілею Слов'янського благодійного товариства: «Вельмишановний п. Степович, одержав Ваш відкритий лист. Я Вам надіслав раніше й інші з моїх праць, але Ви не згадали про їх отримання. Напевно затримані цензурою (і даремно). Я буду Вам дуже вдячний за другу частину «Слав. Беседи». Не знаю, чи отримали журнал «Българске сбирке», про що я розпорядився. Будьте люб'язні повідомити мені точно день святкування ювілею Сл. Товариства»³⁴.

Степович активно співпрацював із редакціями зарубіжних слов'янських періодичних видань, наприклад, журналу «Hlidka Literarni» (Моравія), на сторінках якого він публікував свої праці та популяризував інформацію щодо викладання в університетах Російської імперії слов'янознавчих дисциплін³⁵.

Здійснюючи власні дослідження, колеги-славісти нерідко зверталися до Андроніка Іоаникійовича за консультаціями. Чеський фольклорист Л. Куба просив розтлумачити йому відмінності, за якими малоросійський фольклор відрізняється від великоросійського, а в листі, датованому листопадом 1884 р. писав, що в одній старовинній чеській збірці він знайшов багато малоросійських пісень, транскрибованих латиницею, які хотів би опублікувати, і просив Степовича вдосконалити транскрипцію наступної пісні:

Jedna hora vysokaja
a druhaja nyzka;
jedna mila dalekaja
a druhaja blizka.

A u toji dalekoji
voly ta korovy
a u toji blyzeňkoji
jeno čorne brovy.

A ja tuju dalekoju
ludjam povarnju,
a do toji blyzeňkoji
pišky povandruju³⁶.

У листі від квітня 1885 року Куба повідомив про те, що він готує публікацію великоросійських і малоросійських народних пісень, і пропонував Степовичу допомогти у підготовці їх видання³⁷.

Свої прохання київському славісту адресували не лише колеги-науковці, а часом абсолютно незнайомі люди. Студент четвертого класу гімназії м. Кралова Я. Вальхар, який не мав можливості здобути університетську освіту в Чехії через скрутне матеріальне становище своїх батьків, у листі від 1886 року просив Андроніка Іоаникійовича, як щирого прибічника

чеського народу та науки, допомогти здобути освіту в Російській імперії³⁸. 1896 року серб П. Попович звертався до Степовича як голови Слов'янського благодійного товариства з проханням про матеріальну допомогу розміром у 50 руб., адже у Києві більше нікому було йому допомогти³⁹. Священик Церкви св. Архангела Михаїла (Болгарія, село Рельво) С. Павлев, який шукав кошти на відбудову храму, написав Андроніку Іоаникійовичу листа моралістичного змісту (1913)⁴⁰.

Помітним явищем в історії міжслов'янських зв'язків стали закордонні поїздки ординарного професора кафедри російської історії Володимира Боніфатійовича Антоновича. Упродовж 1880-1881 рр. учений подорожував Австро-Угорщиною, Німеччиною, Францією, Іспанією. Він оглянув архітектурні пам'ятки, побував у музеях і бібліотеках Львова, Кракова, Праги, відвідав Чеську Матицю й ознайомився з її виданнями⁴¹. 1891 року Антонович вивчав колекції музеїв Кракова і Праги, спілкувався з представниками слов'янської громади Відня, відвідав Грац, Лейбас, Загреб, Пешт і Белград, де був присутній на засіданні Скупщини⁴².

За посередництва Університету Св. Володимира в Україні поширювалися новини наукового життя зарубіжного слов'янства, зокрема надана посольством Австро-Угорщини в Росії інформація щодо проведення влітку 1896 р. в Празі міжнародної виставки з аптекарського мистецтва⁴³.

На початку ХХ ст. розвитку міжслов'янської співпраці в галузі правознавства сприяла наукова діяльність виконувача обов'язків екстраординарного професора кафедри історії російського права Київського університету Михайла Микитовича Ясинського. Протягом 1904–1905 рр. він вивчав джерела і літературу з історії слов'янських законодавств в архівах і бібліотеках слов'янських земель Австро-Угорщини, а також Варшави, Вільна та Москви⁴⁴.

У квітні 1911 р. болгарська молодь, що навчалася у Києві, вітала своїх співвітчизників – учнів вищих класів трьох Софійських чоловічих гімназій, що прибули до міста на екскурсію. Серед болгар, яких запросили взяти участь в урочистій зустрічі, були студенти медичного факультету Університету Св. Володимира Далкалчев Христо Дмитрович, Кара-Іванов Георгій Дмитрович, Полієв Крестю Стефанович, Попов Георгій Дмитрович, Спірідонов Іван Гочевич, Станчев Іван Симеонович, Станчев Ілля Велевич, Странський Микола Тодорович, Гринчаров Нікола Саввович (вільний слухач) і студент юридичного факультету Драганов Нікола Іванович⁴⁵.

Значимість Київського університету в міжслов'янській співпраці засвідчує зміст численних письмових привітань з нагоди його 50-літнього ювілею від провідних європейських науково-освітніх установ. 1884 року він отримав адрес від Імператорського королівського університету Карла Фердинанда (Прага), в якому наголошувалося, що заснований півстоліття

тому Університет Св. Володимира достойний бути зарахованим до числа старших навчальних закладів⁴⁶. Письмове привітання підготувала також Югослов'янська академія наук (м. Загреб)⁴⁷. В адресі Королівського хорватського університету Франца-Йосифа I (м. Загреб) значення Київського університету для розвитку науки й освіти ототожнено з роллю в духовному житті Російської імперії Києво-Печерської Лаври⁴⁸. Письмове привітання колективу Університету Св. Володимира надіслав також видатний українсько-чеський фізіолог Владімір Томса – випускник Празького університету, доктор медицини (1854) та хірургії (1859). 1865 року Київським університетом йому присуджено ступінь доктора медицини. Учений перебував на посадах екстраординарного (з 1865 р.) та ординарного (з 1867 р.) професора кафедри фізіології. Упродовж 1865–1884 рр. він викладав в Університеті Св. Володимира фізіологію й патологічну анатомію, очолював фізіологічну лабораторію, брав активну участь у підготовці наукових кадрів, опублікував підручник з фізіології тощо⁴⁹. Утім, за станом здоров'я Томса не зміг особисто взяти участь у святкових заходах, присвячених 50-літньому ювілею Київського університету, та у своєму письмовому привітанні наголосив: «До самого останнього часу я сподівався, що зможу бути присутнім на п'ятдесятилітньому ювілейному святі дорогого мені Університету Св. Володимира. Неприятливі умови мого здоров'я однак завадили здійсненню цього мого щирого бажання. Висловлюючи істинну подяку за запрошення, яким ушанував мене Університет, покійно прошу Ваше Превосходительство прийняти запевнення в цілковитій повазі та щирій відданості!»⁵⁰.

Загалом міжнародні зв'язки вчених Київського університету другої половини XIX – початку XX ст. сприяли зміцненню національно-культурної єдності слов'янських народів, збагаченню духовної спадщини слов'янства. Шляхом виховання у своїх стінах зарубіжних студентів Університет Св. Володимира справляв вплив на розвиток науки, освіти, громадської думки зарубіжних слов'янських народів. Під час відряджень до країн Центральної Європи і Балкан київські вчені вдосконалювали свій фаховий рівень, здійснювали науково-пошукову роботу в архівах і бібліотеках, вивчали культуру слов'янських народів, ознайомлювалися зі специфікою їх громадсько-політичного життя, брали участь у міжнародних наукових форумах, а повернувшись на батьківщину, підтримували зв'язки із зарубіжними колегами за допомогою листування, обмінюючись з ними думками й творчими задумами, науковою і художньою літературою. Обрання вітчизняних учених членами вищих наукових закладів, публікація їхніх праць, вручення їм престижних нагород є свідченням того, що їхній внесок у розвиток європейської науки знаходив належну оцінку з боку інтелектуальної еліти слов'янських країн. Міжслов'янські зв'язки

викладачів Університету Св. Володимира не обмежувалися науково-освітньою співпрацею, вони виявлялися також у підтримці розвитку слов'янських закладів культури, наданні матеріальної допомоги західним і південним слов'янам.

¹ Драгоманов М.П. До чого довоювались? // Собрание политических сочинений. – Париж, 1906. – Т.2. – С.118.

² Власова З.И. А.А. Котляревский в Праге // Литературные связи славянских народов. Исследования. Публикации. Библиография. – Л., 1988; Павлюченко О.В. Україна в російсько-югослов'янських суспільних зв'язках (друга половина XIX – початок XX ст.). – К., 1992; Досталь М.Ю. До історії становлення і розвитку славістики в Київському Університеті Святого Володимира // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 1993. – Вип.4. – С.3-11; Катренко А.М., Катренко Я.А. Наукові зв'язки Київського університету. 1834 – 1917 роки. – К., 1994; Лаптева Л.П. История славяноведения в России в XIX в. – М., 2005; Копилов С.А. Проблеми історії слов'янських народів в історичній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.). – Кам'янець-Подільський, 2005; Віднянський С. Українсько-словацькі культурні рецепції періоду національно-культурного відродження слов'янських народів середини XIX ст. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2006. – Вип.15. – С.43-51; Журжа І.В. Становлення та розвиток слов'янознавства в Університеті Св. Володимира (1834 – 1919 рр.): Дис. ...канд.іст.наук: 07.00.06. – К., 2006; Баженова Г.Ю. Міжнародні зв'язки істориків Росії (др. пол. XIX – поч. XX ст.): Дис. ...кан.іст.наук: 07.00.02. – К., 2008.

³ Державний архів міста Києва (далі – ДАК). – Ф.16. – Оп.301. – Спр.221. – Арк.1-12.

⁴ Отчёт исправляющего должность экстраординарного профессора Яроцкого, по случаю командировки в славянские земли с учёною целью, с 15 июня 1862 года по 15 декабря 1863 года // Университетские известия. – 1864. - №2. – С.91.

⁵ Там само. – С.108.

⁶ Власова З.И. Указ. соч. – С.302.

⁷ Два года за границею Магистра Тарасова // Университетские известия. – 1879. – №1. – С.48-50.

⁸ Яценко А. Отчёт о деятельности Киевского лазарета в Сербии // Университетские известия. – 1877. - №3. – С.1-30.

⁹ ДАК. – Ф.16. – Оп.318. – Спр.153. – Арк.8(зв.)-9(зв.).

¹⁰ Там само. – Арк.17-17(зв.).

¹¹ Владимирский-Буданов М.Ф. Отчёт о годичной командировке 1880-81 года // Университетские известия. – 1881. - №11. – С.17.

¹² Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета Святого Владимира (1834–1884) / Ред. В.С. Иконников. – К., 1884. – С.673.

¹³ Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф.65. – Од.зб.246. – Арк.2.

- ¹⁴ ДАК. – Ф.16. – Оп.337. – Спр.20. – Арк.7-8.
- ¹⁵ Там само. – Оп.465. – Спр.4822. – Арк.25(зв.).
- ¹⁶ Там само. – Оп.349. – Спр.18. – Арк.61-64.
- ¹⁷ Там само. – Ф.175. – Оп.1. – Спр.123. – Арк.107-108.
- ¹⁸ ІР НБУВ. – Ф.219. – Од.зб.6. – Арк.2-4.
- ¹⁹ Там само. – Од.зб.2. – Арк.1-2.
- ²⁰ Там само. – Од.зб.30. – Арк.1.
- ²¹ ДАК. – Ф.16. – Оп.465. – Спр.4822. – Арк.24(зв.)-30(зв.).
- ²² Киевское слово. – 1889. – 21 декабря. – С.2.
- ²³ Там само. – 31 декабря. – С.1-2; 1890. – 6 января. – С.2-3.
- ²⁴ ІР НБУВ. – Ф.179. – Од.зб.434. – Арк.1-2.
- ²⁵ Там само. – Од.зб.488. – Арк.1.
- ²⁶ Там само. – Од.зб.466. – Арк.1-2; 467. – Арк.1-2.
- ²⁷ Там само. – Од.зб.790. – Арк.1.
- ²⁸ Там само. – Од.зб.477-478. – Арк.1.
- ²⁹ Там само. – Од.зб.446. – Арк.1-2.
- ³⁰ Там само. – Од.зб.336. – Арк.1.
- ³¹ Там само. – Од.зб.365. – Арк.1.
- ³² Там само. – Од.зб.442. – Арк.1; 443. – Арк.1.
- ³³ Там само. – Од.зб.442. – Арк.1.
- ³⁴ Там само. – Од.зб.443. – Арк.1.
- ³⁵ Там само. – Од.зб.447. – Арк.1; 448. – Арк.1; 449. – Арк.1.
- ³⁶ Там само. – Од.зб.521. – Арк.4.
- ³⁷ Там само. – Од.зб.525. – Арк.1-3.
- ³⁸ Там само. – Од.зб.444. – Арк.1-1(зв.).
- ³⁹ Там само. – Од.зб.725. – Арк.2.
- ⁴⁰ Там само. – Од.зб.904. – Арк.1-1(зв.).
- ⁴¹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф.832. – Оп.1. – Спр.110. – Арк.1-11.
- ⁴² Ульяновський В.І., Короткий В.А. Володимир Антонович: образ на тлі епохи. – К., 1997. – С.25-27.
- ⁴³ ДАК. – Ф.16. – Оп.335. – Спр.124. – Арк.1-1(зв.).
- ⁴⁴ Там само. – Оп.342. – Спр.183. – Арк.1-3.
- ⁴⁵ Там само. – Ф.108. – Оп.84. – Спр.18. – Арк.4-5.
- ⁴⁶ ІР НБУВ. – Ф.8. – Од.зб.2714. – Арк.1-4.
- ⁴⁷ Там само. – Од.зб.2739. – Арк.1.

⁴⁸ Там само. – Од.зб.2798. – Арк.1.

⁴⁹ Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета Святого Владимира (1834-1884). – К., 1884. – С.654-656.

⁵⁰ IP НБУВ. – Ф.8. – Од.зб.2812. – Арк.12.

В статье на основе материалов периодики, документов Государственного архива города Киева, Института рукописи Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского, Центрального государственного архива Украины города Киева освещено значение научной, педагогической, общественной деятельности учёных Университета Св. Владимира для развития культурного сотрудничества между славянами во второй половине XIX – начале XX в. Исследованы связи Киевского университета с болгарскими, чешскими, словацкими, сербскими, хорватскими научными учреждениями, учёными и общественными деятелями.

Ключевые слова: университет, связи, наука, образование, славянские народы, научная корреспонденция, международные форумы, научный обмен.

On the basis of periodicals, documents of Kyiv city archiv, Central state historical archiv of Ukraine (Kyiv), Institute of manuscript of Vernadsky National library of Ukraine, this article deals with the significance of St. Vladimir University's scientist' activity for development of cultural relations between Slavic peoples from the second half of the nineteenth to the early twentieth century. Kyiv University's relations with Bulgarian, Czech, Slovakia, Serbian, Croatian scientific institutions, public figures and scientists are characterized.

Key words: university, relations, science, education, Slavic peoples, scientific correspondence, international forums, scientific exchange.